

Наташа Лалић-Вучетић^{1, 2}

Институт за педагошка истраживања
Београд

УЛОГА НАСТАВНИКА У МОТИВИСАЊУ УЧЕНИКА ЗА УЧЕЊЕ

Подручје мотивације је једно од највише разуђених подручја савремене педагошке науке. Анализирајући област мотивације уочавамо веома различите критеријуме и приступе у њеном истраживању, као и веома велики број појмова који граде одређене теорије мотивације које несумњиво имају велику педагошку вредност. Може се рећи да мотивација човека и мотивисано понашање представља веома сложен сплет паралелних веза и односа, као и постојање низа фактора који га одређују. Осим инструменталне вредности мотивације за успех у процесу подучавања и учења, она се све чешће препознаје и као значајан циљ образовног процеса и као незаобилазна компонента целоживотног учења и образовања (Šefer, 2005; Šefer, 2012; Đerić, Vodroža и Lalić-Vučetić, 2012; Mirkov, 2013). У том контексту ово истраживање представља покушај прегледа и синтезе постојећих теоријских и истраживачких перспектива, њихових резултата са могућношћу примене у школској пракси.

Сматра се да се највећи број диспозиција вишег нивоа, каква је и мотивација за учење, развија постепено у процесу одговарајућих активности, а са активностима карактеристичним за школско учење деца се сусрећу управо у школи. Овај теоријски став подржан је и резултатима истраживања који сугеришу да се без одговарајућих подстицаја школе ова мотивација не развија, као и да адекватни утицаји доводе чак и до убрзаног развоја (Palekčić, 1985; Trebješanin и Šefer, 1991; Trebješanin, 2009). Мотивациона страна школског учења знатно је динамичнија од когнитивне, односно до промена у области мотивације може доћи много брже него у области когниције и

1 Članak predstavlja rezultat rada na projektima „Od podsticanja inicijative, saradnje, stvaralaštva u obrazovanju do novih uloga i identiteta u društvu (br. 179034) i „Unapređivanje kvaliteta i dostupnosti obrazovanja u procesima modernizacije Srbije“ (br. 47008), koje finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije (2011-2016).

2 E-mail: nlalic@ipi.ac.rs

сознајних способности ако им се посвети посебна пажња. Налази одређених истраживања показују да је уз помоћ одговарајућих наставникових поступака могуће, већ и код деце нижег основношколског узраста, створити интринзичне мотиве за усвајање структурираних научних знања, а не само за изоловане занимљиве садржаје (према: Требјешанин, 1998). Дакле, оправдано је сматрати да је подстицање развоја мотивације за учење садржано у наставниковом континуираном, планираном и систематичном стручном бављењу мотивационом страном школског учења, што представља основну претпоставку нашег истраживања. Стога је предмет истраживања улога наставника, односно његови поступци у настави који могу да допринесу развијању ученикове мотивације за учење.

Методологија

У раду су изложени резултати једног дела ширег емпиријског истраживања које испитује значај и могућности развијања мотивације за учење (Lalić-Vučetić, 2015). Циљ *истраживања* дефинисан је као утврђивање основних карактеристика педагошких уверења и различитих врста поступака наставника у развијању ученикове мотивације за учење. Истраживање је обухватило укупно 12 основних школа на подручју ужег центра града, као и ширег подручја Београда: Земун, Сремчица, Авала. У истраживању су учествовала 152 наставника предметне наставе, природних и друштвених наука, који предају ученицима од V до VIII разреда. За потребе истраживања конструисан је *Инструмент за наставнике (ПУРМУН)*, као комбинација анкетног листа и скале процене.

У обради података коришћени су одређени квантитативни поступци. Осим дескриптивних статистичких показатеља (просеци и стандардне девијације) и фреквенцијске анализе (проценти), коришћене су параметријске и непараметријске статистичке технике. Први ниво анализе обухватио је идентификовање наставничких уверења о мотивацији за учење (значења која приписују мотивацији за учење и могућностима развијања) и примењен је Хи-квадрат тест. Други ниво анализе обухватио је примену факторске анализе главних компонената с циљем мапирања ставова наставника о поступцима у развијању мотивације ученика за учење (t-test, корелациона анализа, мешовита анализа варијансе, једнофакторска анализа варијансе за непоновљена мерења – ANOVA).

Резултати истраживања

За потребе овог рада издвојили смо само неколико најзначајнијих резултата истраживања о развијању мотивације ученика. Добијени резултати истраживања потврдили су општу хипотезу да је мотивацију за учење могуће развијати различитим наставниковим поступцима и да је мотивација веома сложен феномен који је у релацији са бројним факторима наставе. Установљено је да постоји неколико различитих нивоа унутар карактеристика и специфичности мотивације коју наставници износе у својим значењима: функционална обележја мотивације, дидактичко-методичке претпоставке развијања мотивације и унутрашња и спољашња мотивација (Lalić-Vučetić, 2015; Lalić-Vučetić, 2016).

Како би била испитана латентна структура наставничких ставова о природи и значају мотивације за учење у школском контексту, извршена је факторска анализа над ставкама укљученим у скалу процене у Инструменту за наставнике (ПУРМУН). Примењена је метода главних компоненти са Varimax ротацијом. Издвојено је 10 латентних димензија (фактора) који укупно објашњавају 55.23% варијансе почетног скупа ставки (Табела 1).

Табела 1.
Параметри десетофакторске солуције

Компоненте	Иницијална солуција			Ротирана солуција		
	Својствена вредност	% варијансе	Кумулативни % варијансе	Својствена вредност	% варијансе	Кумулативни % варијансе
1	19,36	18,79	18,79	16,40	15,92	15,92
2	9,45	9,18	27,97	8,32	8,07	24,00
3	7,53	7,31	35,29	8,06	7,82	31,83
4	4,22	4,09	39,39	4,47	4,34	36,17
5	3,04	2,95	42,34	4,24	4,12	40,29
6	2,95	2,86	45,20	3,74	3,63	43,93
7	2,77	2,69	47,90	3,06	2,97	46,90
8	2,68	2,61	50,51	3,04	2,96	49,86
9	2,47	2,40	52,92	2,76	2,68	52,55
10	2,38	2,31	55,23	2,76	2,68	55,23

На основу испитивања ставова наставника према значају, могућностима и начинима развијања мотивације издвојено је неколико група уверења која чине структуру педагошких уверења наставника о поступцима за развијање мотивације за учење. За потребе овог рада задржаћемо се на анализи следећих уверења наставника издвојених у оквиру десет латентних димензија или фактора: (1) Мотивација и наставникови поступци за развијање мотивације код ученика, (2) Разлози немотивисаности ученика и (3) Подстицање ученичке аутономије, иницијативе и проблемског приступа настави.

Налази истраживања показују да су уверења и перципирана понашања груписана унутар првог фактора *Наставникова уверења о поступцима за развијање мотивације код ученика* од кључног значаја за слику коју наставници имају о значају мотивације и начинима њеног подстицања у настави. Први фактор из ове скале је најсложенији и најсадржајнији, и као такав објашњава највећи проценат варијабилитета свих исказа. Садржај овог фактора у највећој мери је засићен ставкама о наставнику који подржава напредовање ученика у односу на способности, али акценат се ставља и на развијање навика и техника учења. Од великог значаја је и примена различитих начина рада у настави и објашњавање смисла оног што се учи на часу. Поједини аутори (Воekaerts, 2005) предлажу да наставник преведе наставни програм на језик и способности и вештина које ученици сматрају релевантним кроз њихова актуелна интересовања и циљеве: показивање видео трака, исечака из новина, причање прича у којима се на адекватан начин открива значај нових садржаја и способности и вештина (према: Trebješanin, 2009). Од посебног значаја за наставу и развијање мотивације за учење је и налаз који сугерише инсистирање на градиву које је релевантно за ученике и примерено индивидуалним могућностима и интересовањима ученика, повезано са свакодневним животом и градивом других предмета (Baucal i sar, 2009).

Када је реч о својствима наставника, овај фактор је засићен тврдњама о наставнику који треба да је растерећен и концентрисан, да испробава различите вештине на часу и да развија увид у сопствени рад. Опис и анализа засићености садржаја у први план истиче и оне квалитете наставе који дају смисао учењу и представљају дугорочније ефекте наученог: примена знања и наученог, могућност учења из грешака, дискусија и постављање питања, критичко преиспитивање начина рада наставника. У светлу истраживања социо-културолошке теорије занимљив је налаз да изазовни и смислени задаци, који начелно имају већи мотивациони потенцијал, постају делотворни тек у условима корегулације ученикове активности и инструктивне и социјалне подршке коју му пружају компетентнији други. Такође, истрајност која је одлика унутрашње мотивације може се, пре, подстицати у условима који нису часовно предметно организовани, а који се односе на трагање за решењима сложеног истраживачког или практично релевантног сложеног задатка (Šefer, 2005; 2012).

Други фактор, *Перцепције степена мотивисаности и уверења о разлозима немотивисаности ученика*, налази се у групи фактора који објашњавају један од важнијих аспеката наставничког става о проблему ученичке мотивације за учење. Садржај другог фактора у највећој мери је засићен ставком о заинтересованости ученика за све друге активности ван школе, само не за учење у школи. Наставници опажају да је незаинтересованост најчешће последица формализованог приступа учењу и да је често недовољна заинтересованост за учење повезана са недисциплинованим понашањем на часу. У описима наставника издваја се скуп својстава ученика који чине елементе ниске мотивације или потпуно одсуство мотивације: ученици долазе неспремни на час, одлажу учење, учење доживљавају као одвојено од свакодневног живота. Гледано у целини, ученици нису мотивисани за учење на часу и углавном их занима оцена коју ће добити. У прилог томе говоре и резултати истраживања у нашим основним школама који показују да је награђивање оценама доминантан начин наставничког награђивања (Lalić-Vučetić, 2007).

Трећи фактор, *Подстицање ученичке аутономије, иницијативе и проблемског приступа настави*, представља последњи из скупа фактора који се могу сматрати ширим димензијама наставничких ставова о ученичкој мотивацији за учење. У садржају овог фактора ставка са највећим засићењем односи се на примену стратегија којима наставник подстиче мотивацију за учење: анализирање и дефинисање проблема, испитивање различитих могућности и експериментисање, представљање ученикових идеја на часу, постављање питања, извођење закључка и дискусија. Може се рећи да су то, најчешће, наставници који сарађују са другима и отворени су за другачија и нова искуства (Lalić-Gundogan, 2015).

Закључак

Изузетно је важно како наставници схватају процес учења и наставе јер начин на који концептуализују наставу утиче на њихову наставну праксу, која даље има утицаја на ефекте наставе, а самим тим и мотивациони аспект учења. Може се рећи да интеракција наставника и ученика чини средиште образовног процеса, а учење се схвата као процес конструисања и размене знања, при чему је један од предуслова ефикасне наставе и развијене мотивације управо комуникација ученика са средином у којој се учи. То захтева наставу која је осмишљена као дијалог и размена између ученика и наставника, као и између самих ученика, што подразумева различите методе и облике рада у настави. Главна улога наставника је осмишљавање и стварање наставне ситуације која ће ученике „увићи“ у активности, где учење подразумева учеников лични ангажман, иницијативу и преузимање одговорности.

Rezultati istraživanja pokazuju da je za успех u razvijanju motivacije važna i lična odgovornost i inicijativa nastavnika, što nastavnik svojim načinom rada i otvorenošću za novine može usavršavati i razvijati. Na taj način se stavlja akcenat na pripremu nastavnika, ali i saradnju i razmenu iskustva sa kolegama što bi stvorilo uslove za preispitivanje sopstvene prakse i razmišljanje o drugačijim perspektivama.

Кључне речи: мотивација, nastavnik, ученик, настава.

Литература

- Baucal, A., Pavlović-Babić, D., Đurić, V., Tošković, O., Radišić, J., Stanković, D. i Buđevac N. (2009). Školska motivacija učenika u Srbiji (Neobjavljeni istraživački izveštaj) [Serbian Pupils' Motivation for School Learning]. Beograd: ZVKOV.
- Đerić, I., Bodroža, B. i Lalić-Vučetić, N. (2012). Inicijativa i autonomna motivacija [Initiative and Autonomous Motivation]. U J. Šefer i S. Ševkušić (ur.), *Stvaralaštvo, inicijativa i saradnja – Novi pristup obrazovanju, I deo*, (str. 125–152). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Lalić-Vučetić, N. (2007). *Podsticanje učenika pohvalom i nagradom* [Encouraging Students with Reward]. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Lalić-Vučetić, N. (2015). *Postupci nastavnika u razvijanju motivacije učenika za učenje* (Doktorska disertacija) [Teachers' Methods of Developing Students' Motivation to Learn (Doctoral thesis)] (414 stranica). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Odeljenje za pedagogiju.
- Lalić-Vučetić, N. i Gundogan, D. (2015). Učenje zasnovano na iskustvu: izazov za savremenu školu [Learning Based on Experience: a Challenge for Contemporary School]. U E. Lazarević, J. Stevanović i D. Stanković (ur.), *Nove uloge za novo doba: prilozi za redefinisane obrazovne prakse* (93–112). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Lalić-Vučetić, N. (2016). Mogućnosti razvijanja motivacija za učenje – perspektiva nastavnika i učenika [Possibilities of Developing Motivation to Learn – Teachers' and Students' Perspectives]. *Inovacije u nastavi – časopis za savremenu nastavu*, Vol. 29, Br. 1, 1–15.
- Mirkov, S. (2013). *Učenje – zašto i kako: Pristupi proučavanju činilaca koji deluju na učenje* [Learning – Why and How: Approaches to the Examination of Factors Which Influence Learning]. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.

- Palekčić, M. (1985). *Unutrašnja motivacija i školsko učenje* [*Intrinsic Motivation and School Learning*]. Sarajevo: Svjetlost i Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Palekčić, M. (1989). Motivacija u kontekstu vaspitanja [Motivation in the Context of Education]. *Pedagogija*, Br. 1, 7–37.
- Šefer, J. (2005). *Kreativne aktivnosti u tematskoj nastavi* [*Creative Activities in Theme-based Instruction*]. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Šefer, J., Radišić, J., Jošić, J. (2012). Istraživački rad i rešavanje problema kao podsticaj stvaralaštva, inicijative i saradnje u nastavi [Research Work and Problem Solving as Encouragements for Creativity, Initiative and Cooperation in Education]. U J. Šefer, i J. Radišić (Ur), *Stvaralaštvo, inicijativa i saradnja – Implikacije za obrazovnu praksu* (str. 243–266). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Trebješanin, B. i Šefer, J. (1991). Motivacija učenika [Students' Motivation]. *Učitelj u praksi* (str. 72–96). Beograd: Republički zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja.
- Trebješanin, B. (1998). Intrinzična motivacija kao cilj nastavnog procesa [Intrinsic Motivation as a Goal of Teaching]. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, Br. 30, 168–179.
- Trebješanin, B. (2009). *Motivacija za učenje* [*Motivation for Learning*]. Beograd: Učiteljski fakultet.

Nataša Lalić-Vučetić^{3, 4}

Institute for Educational Research

Belgrade

THE ROLE OF TEACHERS IN STUDENTS' MOTIVATION TO LEARN

The research on motivation is one of the most dispersed areas of modern pedagogical science. The analysis of the research on motivation shows very different criteria and approaches, as well as a large number of concepts that develop certain theories of motivation which certainly have a good pedagogical value. Motivation and motivated human behavior represent a very complex tangle of parallel connections and relationships, as well as a number of determining factors. Besides its instrumental value which is necessary for a successful teaching and learning, motivation is often recognized as an important goal of educational process and as an indispensable component of lifelong learning and education (Šefer, 2005, Šefer, 2012; Đerić, Bodroža and Lalić-Vučetić, 2012; Mirkov 2013). In this context, our research is an attempt to make a review and a synthesis of the existing theoretical and research perspectives, their results and possibilities of application in practice.

It is believed that most of the high-level dispositions, including the motivation to learn, develop gradually within the relevant activities, and the activities related to learning can be developed in schools. This theoretical view is supported by the research results which suggest that motivation cannot be developed without adequate encouragement in schools, and that adequate conditions can even incite an advanced development (Palekčić, 1985; Trebješanin and Schaeffer, 1991; Trebješanin, 2009). The motivational part of school learning is much more dynamic than the cognitive one, i.e. changes in the field of motivation develop much faster than in the field of cognition and cognitive abilities, but only if a special attention is paid to it. Some research results show that, using appropriate teaching procedures, it is possible to create intrinsic motivation in children, even in lower

³ This article is the result of the projects „From encouraging initiative, cooperation and creativity in education to new roles and identities in society“ (No. 179034) and „Improving the quality and accessibility of education in modernization processes in Serbia“ (No. 47008), financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia (2011–2016).

⁴ E-mail: nlalic@ipi.ac.rs

grades of elementary school, to adopt not only isolated and interesting content, but also structured scientific knowledge (see: Trebješanin, 1998). Therefore, it is reasonable to expect that the encouragement of learning motivation is contained in teacher's continuous, planned and systematic work on the motivational side of school learning, which is the basic assumption of our research. For this reason, the research key theme is the role of teachers and different teaching procedures that can contribute to developing students' motivation to learn.

Research methodology

This paper presents the results of a part of a wider empirical research that examines the importance and possibilities of developing motivation to learn (Lalić-Vučetić, 2015). The research goal is to determine the basic characteristics of teachers' attitudes and different procedures which can develop students' motivation to learn. The research was conducted in a total of 12 primary schools in the city center, as well as in the wider area of Belgrade: Zemun, Sremčica, Avala. The research included 152 subject teachers, who teach natural and social sciences to students from grades 5th to 8th. The *Instrument for teachers (PURMUN)*, which combines a questionnaire and a rating scale, is designed for the purpose of the research.

The research data were processed using specific quantitative methods. Beside the descriptive statistical indicators (average and standard deviation) and frequency analysis (percent), parametric and non-parametric statistical techniques were used. The first level of the analysis included the identification of teachers' attitudes on motivation to learn (attitudes on the importance of motivation to learn and the possibilities of its development) and a chi-square test was applied. The second level of the analysis included factor analysis of the main components with the aim of mapping teachers' attitudes on the procedures for developing students' motivation to learn (t-test, correlation analysis, mixed-design analysis of variance, factor analysis of variance for non-repeated measurements – ANOVA).

Research Results

For the purpose of this paper we have selected only a few of the most important results of the research on developing students' motivation. The research results confirmed the general hypothesis that the motivation for learning can be developed through a variety of teaching procedures and that motivation is a very complex phenomenon that is related to a number of teaching aspects. It is concluded that there are several different levels of teachers' attitudes on the characteristics of motivation: functional characteristics of motivation, didactic and methodological assumptions of developing motivation and intrinsic and extrinsic motivation (Lalić-Vučetić, 2015; Lalić-Vučetić, 2016).

Factor analysis of the assessments scale items of the Instrument for teachers (PURMUN) was carried out in order to examine the latent structure of teachers' attitudes about the nature and importance of motivation for learning in the school context. The principal component analysis with Varimax rotation is applied. The analysis highlighted 10 latent dimensions (factors) that explain 55.23% of variance of the initial set of items (Table 1).

Table 1.

Parameters of ten factor solutions

Compo- nents	The initial solution			The rotated solution		
	The inherent value	% variance	Cumulative% of the variance	The inherent value	% variance	Cumulative% of the variance
1	19,36	18,79	18,79	16,40	15,92	15,92
2	9,45	9,18	27,97	8,32	8,07	24,00
3	7,53	7,31	35,29	8,06	7,82	31,83
4	4,22	4,09	39,39	4,47	4,34	36,17
5	3,04	2,95	42,34	4,24	4,12	40,29
6	2,95	2,86	45,20	3,74	3,63	43,93
7	2,77	2,69	47,90	3,06	2,97	46,90
8	2,68	2,61	50,51	3,04	2,96	49,86
9	2,47	2,40	52,92	2,76	2,68	52,55
10	2,38	2,31	55,23	2,76	2,68	55,23

Based on the examination of teachers' attitudes towards the importance, possibilities and ways of developing motivation, several groups of attitudes were made. In this paper we will analyze the following teachers' attitudes highlighted within ten latent dimensions or factors: (1) Motivation and teaching procedures that develop students' motivation, (2) The reasons for students' lack of motivation (3) Encouraging students' autonomy, initiative and problem solving approaches.

Research findings show that attitudes are grouped within the first factor *Teacher's attitudes about the procedures for the development of students' motivation* which is of key importance for the image that teachers have about the importance of motivation and ways of encouraging it in school. The first factor of the scale is the most complex and significant, and as such explains the largest percentage of variability in attitudes.

The factor is largely saturated with items in which teachers support pupils' progress according to their skills, but the emphasis is put on the development of learning habits and techniques. The application of different teaching methods and explanations in class are also very important. Some authors (Boekaerts, 2005) suggest that teachers should explain the content in a way that students could understand it, using their interests and competences: showing video tapes, newspaper clippings, telling stories that adequately reveal the importance of new content and competences (see: Trebješanin, 2009). The finding that suggests that the content should be relevant for students and adapted to their individual competences and interests, associated with everyday life and other subjects contents is particularly important for teaching and developing students' motivation to learn (Baucal et al, 2009).

As for the qualities of teachers, this factor is saturated with items of teachers who should be relieved and concentrated, use different skills in the classroom and think about their own work. The description and analysis of the saturation points out the qualities of teaching that incite learning with understanding and represent long-term effects of learning: application of acquired knowledge, ability to learn from mistakes, discussion and questioning, critical examination of teachers' methods. Socio-cultural research theory shows that challenging and meaningful tasks, which generally have a greater motivational potential, become effective only if students' activities are combined with didactic and social support provided by competent others. Also, the persistence that is a characteristic of intrinsic motivation can be more encouraged in non-traditional teaching conditions, which include students' research work on complex and relevant tasks (Šefer, 2005; 2012).

The second factor, *The perception of motivation degree and attitudes about the reasons for lack of students' motivation*, belongs to the group of factors that explain one of the most important aspects of teachers' attitudes towards the problem of students' motivation for learning. The content of the second factor is largely saturated with items regarding students' interest in extracurricular activities, not only in learning at school. Teachers understand that the lack of interest is most often the result of a formal approach to learning and that the lack of interest for learning is often associated with undisciplined behavior in the classroom. The teachers highlighted a set of students' characteristics that represent the elements of a low motivation or a complete absence of motivation: students come to school unprepared, they do not learn regularly and perceive learning as being separate from everyday life. Generally, students are not motivated to learn and are mostly interested in school marks. This attitude is supported by the research results showing that in our primary schools awarding marks is the dominant method of assessment (Lalić-Vučetić, 2007).

The third factor, *Encouraging students' autonomy, initiative and problem solving approaches*, is the last of a set of factors that can be considered as wider dimensions of teachers' attitudes about students' motivation for learning. Within this factor the most saturated item refers to the application of strategies that teachers use to encourage students' motivation for learning: analyzing and defining the problem, examining different possibilities and experimenting, presenting students' ideas in class, asking questions, concluding and discussing. Generally, these are the answers of the teachers who collaborate with others and are open to different and new experiences (Lalić-Gundogan, 2015).

Conclusion

Teachers' attitudes towards learning and teaching are very important because they affect their teaching practice, which influences the effects of teaching as well as the motivational aspect of learning. Interactions between teachers and students are the key factor of the educational process, and learning should be understood as a process of construction and exchange of knowledge; one of the prerequisites for an effective teaching and developed motivation is a good communication between students and learning environment. Thus, the teaching process should be designed as a dialogue and an exchange between students and teachers and between the students themselves, which requires different methods and forms of teaching. The main role of teachers is to conceive and to create teaching situations which would encourage students to take part in the activities that require their personal engagement, initiative and responsibility. The research results show that successful development of motivation depends on teachers' personal responsibility and initiative, which can be improved and developed through their openness for new challenges. The emphasis is therefore put on teachers' preparations, as well as on cooperation and exchanging experiences with other colleagues which would create conditions for critical analysis of their own teaching methods and for thinking about different perspectives.

Keywords: motivation, teacher, teachers' strategies, student, teaching.

References

- Baucal, A., Pavlović-Babić, D., Đurić, V., Tošković, O., Radišić, J., Stanković, D. i Buđevac N. (2009). Školska motivacija učenika u Srbiji (Neobjavljeni istraživački izveštaj) [Serbian Pupils' Motivation for School Learning]. Beograd: ZVKOV.
- Đerić, I., Bodroža, B. i Lalić-Vučetić, N. (2012). Inicijativa i autonomna motivacija [Initiative and Autonomous Motivation]. U J. Šefer i S. Ševkušić (ur.),

- Stvaralaštvo, inicijativa i saradnja – Novi pristup obrazovanju, I deo*, (str. 125–152). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Lalić-Vučetić, N. (2007). *Podsticanje učenika pohvalom i nagradom [Encouraging Students with Reward]*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Lalić-Vučetić, N. (2015). *Postupci nastavnika u razvijanju motivacije učenika za učenje (Doktorska disertacija) [Teachers' Methods of Developing Students' Motivation to Learn (Doctoral thesis)]* (414 stranica). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Odeljenje za pedagogiju.
- Lalić-Vučetić, N. i Gundogan, D. (2015). Učenje zasnovano na iskustvu: izazov za savremenu školu [Learning Based on Experience: a Challenge for Contemporary School]. U E. Lazarević, J. Stevanović i D. Stanković (ur.), *Nove uloge za novo doba: prilozi za redefinisane obrazovne prakse* (93–112). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Lalić-Vučetić, N. (2016). Mogućnosti razvijanja motivacija za učenje – perspektiva nastavnika i učenika [Possibilities of Developing Motivation to Learn – Teachers' and Students' Perspectives]. *Inovacije u nastavi – časopis za savremenu nastavu*, Vol. 29, Br. 1, 1–15.
- Mirkov, S. (2013). *Učenje – zašto i kako: Pristupi proučavanju činilaca koji deluju na učenje [Learning – Why and How: Approaches to the Examination of Factors Which Influence Learning]*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Palekčić, M. (1985). *Unutrašnja motivacija i školsko učenje [Intrinsic Motivation and School Learning]*. Sarajevo: Svjetlost i Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Palekčić, M. (1989). Motivacija u kontekstu vaspitanja [Motivation in the Context of Education]. *Pedagogija*, Br. 1, 7–37.
- Šefer, J. (2005). *Kreativne aktivnosti u tematskoj nastavi [Creative Activities in Theme-based Instruction]*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Šefer, J., Radišić, J., Jošić, J. (2012). Istraživački rad i rešavanje problema kao podsticaj stvaralaštva, inicijative i saradnje u nastavi [Research Work and Problem Solving as Encouragements for Creativity, Initiative and Cooperation in Education]. U J. Šefer, i J. Radišić (Ur), *Stvaralaštvo, inicijativa i saradnja – Implikacije za obrazovnu praksu* (str. 243–266). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Trebješanin, B. i Šefer, J. (1991). Motivacija učenika [Students' Motivation]. *Učitelj u praksi* (str. 72–96). Beograd: Republički zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja.
- Trebješanin, B. (1998). Intrinzična motivacija kao cilj nastavnog procesa [Intrinsic Motivation as a Goal of Teaching]. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, Br. 30, 168–179.
- Trebješanin, B. (2009). *Motivacija za učenje [Motivation for Learning]*. Beograd: Učiteljski fakultet.